

ვაჟა-ფშაველას ეროვნული სულისკვეთება

გაფრინდაშვილი ქეთევან

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი

<https://doi.org/10.52340/idw.2025.45>

აბსტრაქტი. ვაჟა-ფშაველას გენიალობა, უპირველესად გამოიხატება მის მიერ მშობელი ხალხის ინტერესების დაცვაში, მისი ეთიკური და ესთეტიკური ფასეულობების უძლიერესი ორიგინალობით წარმოსახვაში. ვაჟა მთელი თავისი სიცოცხლის განმავლობაში ლიტერატურულ შემოქმედებასთან ერთად მძიმე ფიზიკურ შრომას ეწეოდა. უშუალოდაა ამ ფაქტთან დაკავშირებული მისი პატივისცემა და სიყვარული საკუთარი კლასის წარმომადგენლების მიმართ, სიძულვილი მწაგვრელებისადმი, ეროვნული სულისკვეთება.

ვაჟას ლიტერატურული მემკვიდრეობა მრავალნაირი ასპექტით იხსნება სხვადასხვა მკითხველისა და ეპოქისათვის. პირველი, რასაც ჩვენ ვგრძნობთ მის სიახლოვეს, ესაა ინტელექტუალური ენერგიის დაუშრეტელი პოტენციალი, უცნაური ძალა, თავისებური სიტამამით რომ შებრძოლებია კაცობრიობის უდიდეს კითხვებს: „რა არის ჩემს გარშემო?“, „ვინ ვარ მე?“, „რა არის ცხოვრება?“ და „როგორ არის ყველაფერი ეს შექმნილი?“. ეს კითხვები რომ დასვა და შენივე კომპეტენციის ფარგლებში შეეცადო პასუხი გასცე მათ, მხატვარიც უნდა იყო და ფილოსოფოსიც. ვაჟას მხატვრულ აზროვნებაზე იმდენი თქმულა, რომ აღარაფერს დავუმატებ, დავძენ მხოლოდ, რომ მისი შემოქმედება გაცილებით მეტს გვთავაზობს, ვიდრე ბევრი მოაზროვნის დასრულებული ფილოსოფიური სისტემა.

ვაჟა-ფშაველას პოეზიის მკვლევრები არ მაღავენ, რომ პირველი შთაბეჭდილება, რომელსაც ისინი იღებენ მგოსნის მხატვრული სამყაროდან, გმირული, ვაჟკაცური სულით გამოწვეული შთაბეჭდილებაა. „ვაჟკაცურია მისი ლირიკა, მისი პოემების გმირები, მთის პეიზაჟი... ასე დრამატულად ამღელვებელი და ასე საოცრად შერწყმული ლიტერატურულ გმირებთან“, - ამბობს გერონტი ქიქოძე ვაჟას შესახებ. და მართლაც, შეუპოვრობა და ვაჟკაცურობა ვაჟას პოეზიის ერთ-ერთი უძლიერესი მოტივია.

საკვანძო სიტყვები: გენიალობა, პერსონიფიცირება, კომპეტენცია, სიმბოლიკა, შტამპი, მეტაფორა, ფემინიზაცია.

ძირითადი ტექსტი. ნებისმიერი ერის ცხოვრებაში დგება დრო, როდესაც მისი უდიდესი ტკივილი და ბედნიერება, მისი უძლიერესი მისწრაფება, სურვილი და იმედი, ის, რაც იგრძნობა ჰაერში, როდესაც კაცობრიობას ეუფლება უდიადესი მოვლენების წინათგრძნობა და იწყება მიახლოება მსოფლიო ისტორიის უღელტეხილთან, ის, რაც განსაცდელის დროს მიმალულია ადამიანთა სულსა და გულში, საოცრად ლამაზად წარმოჩნდება წინაპართა მიწაზე. ამავე დროს, ამ უბედნიერეს წუთებში ერი იგრძნობს გენიოსი პოეტის დაბადებას.

ეროვნული პოეტის გენიალობა, უპირველესად გამოიხატება მის მიერ მშობელი ხალხის ინტერესების დაცვაში, მისი ეთიკური და ესთეტიკური ფასეულობების უძლიერესი ორიგინალობით წარმოსახვაში.

ვაჟა მთელი თავისი სიცოცხლის განმავლობაში ლიტერატურულ შემოქმედებასთან ერთად მძიმე ფიზიკურ შრომას ეწეოდა. უშუალოდაა ამ ფაქტთან დაკავშირებული მისი პატივისცემა და სიყვარული საკუთარი კლასის წარმომადგენლების მიმართ, სიძულვილი მწაგვრელებისადმი, ეროვნული სულისკვეთება. მიუხედავად იმისა, რომ ვაჟა-ფშაველა გარკვეული ხნის

განმავლობაში პეტერბურგის უნივერსიტეტის თავისუფალი მსმენელი იყო, იგი თვითნასწავლი პიროვნებაა, რამეთუ სიღარიბის გამო არასოდეს ჰქონდა შესაძლებლობა უნივერსიტეტი ან რაიმე უმაღლესი სასწავლებლის სრული კურსი დაემთავრებინა. იგი მთის მკვიდრი იყო, თავდავიწყებამდე უყვარდა მთის ბუნება. ყოველდღიურ ცხოვრებაში ფშაურ დიალექტზე მოსაუბრე პიროვნება გახლდათ. ეპოქამ მისი სახით ვერ აღიქვა საკმარისი სიცხადით საკუთარი წყვდიადიდან ამომავალი უდიდესი მნათობი...

ვაჟა-ფშაველას პოეზიის მკვლევრები არ მალავენ, რომ პირველი შთაბეჭდილება, რომელსაც ისინი იღებენ მგოსნის მხატვრული სამყაროდან, გმირული, ვაჟკაცური სულით გამოწვეული შთაბეჭდილებაა. „ვაჟკაცურია მისი ლირიკა, მისი პოემების გმირები, მთის პეიზაჟი... ასე დრამატულად ამაღელვებელი და ასე საოცრად შერწყმული ლიტერატურულ გმირებთან“, - ამბობს გერონტი ქიქოძე ვაჟას შესახებ. და მართლაც, შეუპოვრობა და ვაჟკაცურობა ვაჟას პოეზიის ერთ-ერთი უძლიერესი მოტივია. როგორც ყველა დიდი შემოქმედის ნააზრევი, ვაჟას ლიტერატურული მემკვიდრეობაც მრავალნაირი ასპექტით იხსნება სხვადასხვა მკითხველისა და ეპოქისათვის. პირველი, რასაც ჩვენ ვგრძნობთ მის სიახლოვეს, ესაა ინტელექტუალური ენერგიის დაუშრეტელი პოტენციალი, უცნაური ძალა, თავისებური სითამამით რომ შებრძოლებია კაცობრიობის უდიდეს კითხვებს: „რა არის ჩემს გარშემო?“, „ვინ ვარ მე?“, „რა არის ცხოვრება?“ და „როგორ არის ყველაფერი ეს შექმნილი?“. ეს კითხვები რომ დასვა და შენივე კომპეტენციის ფარგლებში შეეცადო პასუხი გასცე მათ, მხატვარიც უნდა იყო და ფილოსოფოსიც. ვაჟას მხატვრულ აზროვნებაზე იმდენი თქმულა, რომ აღარაფერს დავუმატებ, დავძენ მხოლოდ, რომ მისი შემოქმედება გაცილებით მეტს გვთავაზობს, ვიდრე ბევრი მოაზროვნის დასრულებული ფილოსოფიური სისტემა. მისი ლექსები, პოემები, მოთხრობები და კრიტიკული წერილები სხვადასხვა ფილოსოფიური პრობლემის საუცხოო მხატვრულ განზოგადებას წარმოადგენენ. ყურადსაღებია ამ მხრივ ზოგიერთი ნაწარმოების სათაური: „სად არის პოეზია?“, „რამ შემქმნა ადამიანად“, „ამოდის ნათდება“ და მრავალი სხვა.

ვაჟა ფშაველას ხედვით, ეროვნულობა დროთა ვითარებაში ჩამოყალიბებული ინდივიდუალურობა, ხალხის ეროვნულ ძალასა და შემოქმედებით შრომაში გამოზრმედილი ისტორიულ-კულტურული თვითმყოფადობაა. ეროვნული ღირებულებები, პოეტის მრწამსით, მოიცავენ ყოველი ერის ორიგინალურად არსებობის მაცოცხლებელ ძალას და საკაცობრიო ღირებულებების განვითარების საფუძველს, რომელთა თვისებებია ერების საგრძნობლად ცვალებადი სულიერ-ინტელექტუალური თანაარსებობაც და მრავალფეროვნებაც, იგი ისტორიული ცხოვრების თავისებურებებზეა დამყარებული, ცნება კაცობრიობა, განყენებულია და მასში ნაგულისხმევი ღირებულებების სხვადასხვაგვარად გადანაწილებას, დაყოფას იწვევს, რასაც მოსდევს დაპირისპირებები და ომები. დიდი შემოქმედი მიიჩნევს, რომ ერებში არსებულ მტრულსა და მეგობრულ დამოკიდებულებას, საერთო საფუძველი უნდა მოენახოს, უფლის მიერ დადგენილი წესების ბაზაზე უნდა განისაჯოს. ისტორიული კონფლიქტები თუ ძმური, ჰუმანური დამოკიდებულებები ამ წესების დაცვით უნდა შეფასდეს. ეს ვითარება მთლიანსა და დანაწილებულ სამყაროს ურთიერთმიმართებებს გავს. სამყარო ვერ იარსებებს ტომების, ხალხების, ერების გარეშე. თუ უდიდეს ბუნებრივ და სოციალურ მოვლენებს ერთმანეთს შევადარებთ, ეს შედარება სიბრძნის შთამაგონებელ მრავალ ანალოგიას წარმოაჩენს.

ვაჟას ნააზრევის მიხედვით, კოსმიური წრებრუნვის სიბრძნე, მთელი ბუნებისა

და კაცთა ცხოვრების მარსებელი ძალის შემცველია. ადამიანთა ცხოვრების სფეროში არსებობენ ისეთი ფენომენები, რომლებიც ადამიანს ეკუთვნის. ეს იმას გულისხმობს, რომ კაცობრიობის, როგორც მთელისა და ცალკეულ ერთა ურთიერთმიმართების არსის გარკვევა დამყარებულ უნდა იქნას ზოგადი მოვლენების საყოველთაო მოქმედების ძალაზე. თუ კოსმიური წრებრუნვის სიბრძნე და მაღლი ერთნაირად ეკუთვნის ბუნებასა და კაცთა სიცოცხლეს, ხოლო ადამიანთა სულიერებიდან გამომდინარე, სიცოცხლის წყურვილი, სიყვარულისა და სიძულვილის გრძნობები ყველას მოიცავს, ვაჟს დასკვნით, ერებს, ღვთის ნებით, შეუძლიათ საკაცობრიო ღირებულებათა საღაროში შესატანი ფასეულობები თანასწორი სახით წარადგინონ.

ვაჟს მრწამსით, შემოქმედი ყოველ ერს, ყოველ ინდივიდუალურ ერთეულს მხოლოდ თანაბარი ღირსების ფასეულობების შექმნის თანასწორი უნარით აჯილდოებს. მისი განმარტებით, ერიც და ბერიც ეროვნული თუ საკაცობრიო ღირებულებების დამკვიდრების თვითმყოფად უნარებს სამშობლოსა და სიცოცხლის ძირითად ნიშნებზე, ენის, რწმენისა და კულტურის ძალაზე უნდა აფუძნებდნენ. ვაჟს აზრით, სამშობლოს დამცველი ერი მუდამ მართალია ღვთის, ბუნებისა და კაცობრიობის წინაშე. ერი, რომელიც უვლის თავის მეობას, ფაქტობრივად იცავს კაცობრიობის მრავალფეროვნებას, მეტიც, მისი სრულქმნის ღვთაებრივ საქმეს ემსახურება. მას სწამდა, რომ ქართველებს, როგორც მრავალ სხვა ერს, დასაცავი და აღსადგენი ჰქონდა ის ეროვნული ღირებულებები, რომელთა სიწმინდისთვის ბრძოლამ ხალხს დიდი ქართვეილები გადაატანინა. ვაჟა ფშაველა სამშობლოს კოლონიურმა ბედმა აიძულა კოლოსალური ენერგია დაეხარჯა ერთა ურთიერთობის, ეროვნული ღირებულებების არსის გამოსამხეურებლად. მან ხალხთან ჯანსაღი ეროვნული და საკაცობრიო აზრის მისატანად გულმოდგინედ შეაფასა ისეთი თეორიები თუ „იზმები“, როგორიცაა: პატრიოტიზმი, კოსმოპოლიტიზმი, ნაციონალიზმი, შოვინიზმი და ა. შ.

ვაჟა ფშაველა ფილოსოფიურად აბათილებდა კოსმოპოლიტიზმის თეორიას, ჭეშმარიტი პატრიოტიზმი-ამბობდა იგი- ერთა პატივისცემას, სიყვარულს, მათზე ჰუმანურ ზრუნვას, საკაცობრიო პროგრესის დაფასებას გულისხმობს. ერთა თვითმყოფადობის უარყოფელი კოსმოპოლიტიზმი მას მოცლილთა არასრულფასოვანი ჰკულის ნაყოფად ესახებოდა. პოეტი წერს: კოსმოპოლიტიზმი ასე უნდა გვესმოდეს, გიყვარდეს შენი ერი, შენი ქვეყანა იღვაწე მის საკეთილდღეოდ, ნუ გძულს სხვა ერები და ნუ გშურს მათი ბედნიერება, ნუ შეუშლი იმათ მისწრაფებას ხელს და ეცადე, რომ შენი სამშობლო არავინ დაცაგროს, არამედ გაუთანასწორდეს მოწინავე ერებს. ვინც უარყოფს თავის ეროვნებას, თავის ქვეყანას იმ ფიქრით ვიტომ კოსმოპოლიტი ვარო, ის არის მახინჯი გრძნობის პატრონი, იგი დიდი მტერია კაცობრიობისა, რომელსაც ვითომ ერთგულებასა და სიყვარულს უცხადებს. ისე ნუ გავიგებტო კოსმოპოლიტიზმს, ვიტომ ყველამ ხელი აიღოსო, მაშინ მთელმა კაცობრიობამ უნდა უარყოს თავისი თავი. ყველა ერი თავისუფლებას ეძებს, რათა თავად იყოს თავის პატრონი, თავის საკუთარი ძალდონით განვითარდეს. ცალ- ცალკე ეროვნებათა განვითარება აუცილებელი პირობაა მთელის კაცობრიობის განვითარებისა, „პოეტის მსჯელობით, ერთა განვითარება უალტერნატივო საკაცობრიო ღირებულებაა, თავისუფლებასიცოცხლის არსებობისიდეალური პირობაა. თუ ინდივიდს, პიროვნებას ან ერს არ ეძლევა თავისუფალი თვითმოქმედების საშუალება, მაშინ მათთვის რეალური თავისუფლება არ არსებობს და ამგვარ გარემოში ყალბია საუბარი სამართლიანობაზე, დემოკრატიაზე, სიყვარულზე, თანასწორობასა და ერთობაზე.

ვაჟა ცხადყოფს, რომ თავისუფლება ნების, წადილის, მიზნის, იდეალის ისეთი განსახიერებაა, როცა ეს განსახიერება საერთო სიკეთეს, ერის საერთო ინტერესების დაცვასა და ჰარმონიულ შეთანხმებას გულისხმობს. ამგვარად გაგებული და მოქმედი თავისუფლება უნდა დაედოს საძირკვლად არა მარტო სხვადასხვა ერის კავშირს, არამედ ნებისმიერ საზოგადოების წევრთა სოციალურ ურთიერთობებს. პოეტს მიაცნია, რომ კაცობრიობა თავისუფალი, თანასწორუფლებიანი, ერთმანეთზე მზრუნველი, თვითმყოფადი კულტურის მქონე ერებისგან უნდა შედგებოდეს, ხოლო გარკვეული ქვეყნების შიგნით ერთი რომელიმე წოდება კი არ უნდა იყოს მხოლოდ თავისუფალი, არამედ მთელი ერი. პოეტი გვარწმუნებს, რომ ერებმა უნდა დაძლიონ ნაციონალ-შოვინისტური გადახრები, აღიარონ ჰუმანიზმზე დაფუძნებული პატრიოტიზმი ანუ „ჯანსაღი ნაციონალიზმი და გახდნენ ბედნიერნი. ვაჟა ფშაველას მრწამსი, სრულიად თავისუფალი იყო როგორც უსახური და საყოველთაოდ უვარგისი კოსმოპოლიტიზმისგან, ასევე ნაციონალისტური ცდომილებებისგან. მისი შეხედულებით, ყოველი ერი დამზადებლისგანაა უფლებამოსილი დაიცვას საკუთარი თვითმყოფადი სახე და სასიცოცხლო ღირებულებები.

ვაჟას სამყაროში მხოლოდ შიშზე გამარჯვებით მოიპოვებს ადამიანი ადამიანურ სახეს. მის გმირებს არ ჩვევიათ ძრწოლა სიცოცხლის დაკარგვის წინაშე. ამ მხრივ, მასთან „შიშსა“ და „საშიშროებას“ შორის დიდი ზღვარია. „მთათ ძილში“ პოეტი ცდილობს, დაგვიხატოს ბუნების კონკრეტული ვითარების კომმარული სურათი, ედგარ პოს ჰალუცინაციებს რომ გვაგონებს ზოგიერთი შტრიხით, და ეს სურათი მას სჭირდება, რათა დაუპირისპიროს შექმნილ ვითარებას თავისი შემოქმედების უდიდესი სიმბოლო - მთა, სიმბოლო ადამიანის ძლიერებისა, მისი რწმენისა მომავალში. ამბობდა კიდევ მგოსანი, რომ კალამს ხელს არ მიაკარებდა, სამშობლოს მომავალი ბრწყინვალედ რომ არ ესახებოდეს. „მთათ ძილში“ ბედისწერას, კონკრეტულ სიძნელეებს ვაჟა ადამიანის ნებისყოფასა და იმედს უპირისპირებს. ამიტომაც არის, რომ ლექსს ასე ამთავრებს:

„მთათ სძინავთ, არ იღვიძებენ,
შიში არა აქვსთ მტრებისა!..“

ეს სტრიქონები არ ნიშნავს იმას, რომ მათ არც მტრები ჰყავთ და არც საშიშროება ემუქრებათ. ერთიგაა და მეორეც.

ლექსში მოცემულია ლირიკული გმირის ეფემერული სიძნელეებით აღსავსე მომენტები, აღშფოთება შექმნილი ვითარებით და არა უიმედობა და პესიმიზმი. ვაჟას უბადლო ოსტატობითაა რეალიზებული საშინელი ბუნებისა და მის საიდუმლოთა დინჯი, უშიშარი განმჭვრეტელის დაპირისპირება, პარალელიზმი. ლირიკული გმირისა და სიმბოლური მთების შესაბამისად, ბუნების სხვა ატრიბუტებიც ვაჟკაცური სულით არიან გაჟღენთილნი.

დასკვნა. ვაჟა-ფშაველას მხატვრული სამყარო თვითმყოფადი, გენიალური ხელოვნების სიმაღლეებიდან მოჩანს. მისი შემოქმედების პოპულარიზაციის საქმეში დიდ როლს ასრულებს მისადმი მიძღვნილი ფილოსოფიური, ენათმეცნიერული და ლიტერატურული გამოკვლევები.

უდავოდ, ვაჟა-ფშაველა ქართველი ერის საამაყო შვილია. მის ნაწარმოებებში, ლექსებში, პოემებში, ზუსტად იმდენი გრძნობა და ემოციაა, რამდენიც მათ შემქმნელს გააჩნია, იდეურ-ემოციონალური და იდეურ-ესთეტიკურობის ნაზავი დიდ ღირებულებას სძენს მის შემოქმედებას. ბევრის მთქმელია მგოსნის ღვაწლი ქართული კულტურისა და ლიტერატურის აღზევებაში, მისასალმებელი იქნება ის ფაქტი, თუ ქართული ლიტერატურის საერთაშორისო სარბიელზე გასვლის საუკეთესო და

უტყუარი გზა უცხო ენათა მედიუმით წარიმართება.

ქართველმა ხალხმა მაღალი ღირსებით, სულის არაჩვეულებრივი სიმტკიცით უპატრონა, შეიყვარა და საუკუნეთა ძნელბედობის ქარცეცხლში გამოაწრთო მამულის, ერის სიცოცხლის, ენის, რწმენისა და დიდებული კულტურის სიყვარული.

ლიტერატურა:

1. ვაჟა ფშაველა, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტ. IX. 1964 წ.
2. ს. ჟორდანია. ეროვნული პოეტის საერთაშორისო აღიარება. გამომც. საუნჯე თბილისი, 1981 წ. (6)
3. გ. ქიქოძე. ვაჟა ფშაველას ლირიკა. ჟურნ. ლიტერატურული საქართველო. თბილისი 1975 წ.

Национальный дух Важа-Пшавела

Гаприндашвили Кетеван

Грузинский технический университет, Тбилиси

Аннотация

Гениальность Важи-Пшавелы прежде всего выражается в его защите интересов родного народа, в его мощной самобытности в представлении его этических и эстетических ценностей. В течение всей своей жизни Важа, наряду с литературным творчеством, занимался тяжелым физическим трудом. Этот факт напрямую связан с его уважением и любовью к представителям своего класса, ненавистью к угнетателям и национальным духом. Литературное наследие Важи раскрывается во многих аспектах для разных читателей и эпох. Первое, что мы чувствуем, находясь рядом с ним, — это неисчерпаемый потенциал интеллектуальной энергии, странная сила, которая с особой смелостью боролась с величайшими вопросами человечества: «Что вокруг меня?», «Кто я?», «Что такое жизнь?» и «Как все это создано?». Чтобы задавать эти вопросы и пытаться ответить на них в пределах собственной компетенции, нужно быть и художником, и философом. О художественном мышлении Важи сказано так много, что я ничего не добавлю, добавлю лишь, что его творчество предлагает нам гораздо больше, чем законченные философские системы многих мыслителей.

Исследователи поэзии Важи-Пшавелы не скрывают, что первое впечатление от художественного мира Мгოსни у них вызывает героический, мужественный дух. «Его лирика мужественна, герои его стихов, горный пейзаж... так драматически трогательны и так чудесно сочетаются с литературными героями», — говорит о Важе Геронтий Кикодзе. И действительно, упорство и мужество — один из самых сильных мотивов поэзии Важи.

Ключевые слова: гений, олицетворение, компетентность, символизм, марка, метафора, феминизация.

Vazha Pshavela's National Spirit

Gaprindashvili Ketevan

Georgian Technical University, Tbilisi

Abstract

Vazha Pshavela's genius is primarily manifested in his defense of the interests of his native people, in his powerful original representation of their ethical and aesthetic values.

Throughout his life, Mgosani, along with his literary work, was engaged in hard physical labor. His respect and love for representatives of his own class, hatred for oppressors, and the carving of the national spirit associated with this fact are obvious. Vazha's literary heritage opens

up in many aspects for different readers and eras. The first thing we feel when we are near him is the inexhaustible potential of intellectual energy, a strange force that has fought with a peculiar boldness against the greatest questions of humanity: "What is around me? Who am I? What is life? How is all this created?" To ask these questions and try to answer them within the limits of your own competence, you must be both an artist and a philosopher. So much has been said about Vazha's artistic thinking that we have nothing more to add, let me only add that his work offers us much more than the finished philosophical systems of many thinking societies.

Researchers of Vazha-Pshavela's poetry do not hide that the first impression they get from Mgosni's artistic world is one caused by a heroic, courageous spirit. "His lyrics are courageous, the heroes of his poems, the mountain landscape... so dramatically moving and so wonderfully combined with literary heroes," says Geronti Kikodze about Vazha. And indeed, perseverance and courage are one of the strongest motifs of Vazha's poetry.

Keywords: *Genius, personification, competence, symbolism, stamp, metaphor, feminization.*